

**ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА,
КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

БУГЕРА С. І.,

доктор юридичних наук, старший
науковий співробітник,
начальник відділу дослідження
проблем протидії корупції та загрозам
економічній безпеці
(Міжсвідомчий науково-дослідний центр
з проблем боротьби з організованою
злочинністю при Раді Національної
безпеки і оборони України)

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.30>

**ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ**

Стаття присвячена висвітленню шляхів формування державної антикорупційної політики для запобігання корупційній злочинності у сфері економіки. Доведено, що ефективна державна антикорупційна політика є базисом для здійснення заходів щодо запобігання корупційній злочинності у сфері економіки. Наголошено, що корупція здійснює негативний вплив на економічний розвиток держави та у поєднанні з організованою злочинністю суттєво ускладнює забезпечення економічної безпеки. При цьому відбувається тінізація економіки, що відповідно створює фінансову базу корупції. Встановлено, що головними цілями антикорупційної політики в Україні має стати захист прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави від загроз пов'язаних із корупцією. Наголошено на необхідності розроблення дієвих антикорупційних програм з акцентуванням на інформаційно-роз'яснювальній роботі щодо антикорупційної політики держави, що створить передумови для забезпечення економічної безпеки держави на новому якісному рівні та дозволить реалізувати потенціал України у визначених сферах економіки. Констатовано, що до основних шляхів формування антикорупційної політики для запобігання корупційній злочинності у сфері економіки можна віднести: удосконалення законодавчого забезпечення антикорупційної діяльності, зокрема, прийняття Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2022–2026 роки» та затвердження відповідної Антикорупційної стратегії з відображенням проблем запобігання корупційній злочинності у сфері економіки; забезпечення ефективного моніторингу та аналізу стану виконання Антикорупційної стратегії відповідно до розроблених індикаторів, підвищення рівня оцінки одержаних результатів; удосконалення заходів інформаційно-роз'яснювального характеру щодо консолідації зусиль суспільства в питаннях протидії корупції, і зокрема, в частині реалізації правових норм Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів, тобто фізичних осіб, які за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень.

Ключові слова: антикорупційна політика, корупційна злочинність, запобігання, сфера економіки, тінізація економіки.

Bugera S. I. Ways of forming anti-corruption policy to prevent corruption crime in the economy

The article is devoted to the ways of formation of the state anti-corruption policy for prevention of corruption crime in the sphere of economy. It is proved that an effective state anti-corruption policy is the basis for implementing measures to prevent corruption in the economy. It is emphasized that corruption has a negative impact on the economic development of the state and in combination with organized crime significantly complicates economic security. At the same time, the economy is being overshadowed, which accordingly creates a financial base for corruption. It is established that the main goals of anti-corruption policy in Ukraine should be to protect the rights and legitimate interests of citizens, society and the state from threats related to corruption, and in particular by reducing corruption in the economy. The need to develop effective anti-corruption programs with an emphasis on outreach to the state's anti-corruption policy was stressed. Accordingly, this will create the preconditions for ensuring the economic security of the state at a new qualitative level, accelerate the process of investment and allow to realize the potential of Ukraine in certain areas of the economy. It was stated that the main ways of forming anti-corruption policy to prevent corruption in the economy include: improving the legislative support of anti-corruption activities, in particular, the adoption of the Law of Ukraine «On Principles of State Anti-Corruption Policy 2022–2026» and approval of the Anti-Corruption Strategy prevention of corruption crimes in the economic sphere; ensuring effective monitoring and analysis of the state of implementation of the Anti-Corruption Strategy in accordance with the developed indicators, increasing the level of evaluation of the obtained results; improvement of informational and explanatory measures to consolidate public efforts in combating corruption, and in particular, in the implementation of the legal provisions of the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» for whistleblowers, ie individuals who believe that the information is reliable, report about possible facts of corruption or corruption-related offenses.

Key words: *anti-corruption policy, corruption crime, prevention, economic sphere, shadowing of the economy.*

Вступ. За результатами дослідження Transparency International Ukraine в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2021 рік Україна отримала 32 бали зі 100 можливих. Показник знизився на один бал, і тепер Україна посідає 122 місце зі 180 країн у CPI. Поруч із Україною – африканська держава Есватіні (Свазіленд), яка також набрала 32 бали. На один бал Україну випереджають Замбія, Непал, Єгипет, Філіппіни та Алжир – всі вони мають по 33 бали. Втрата Україною одного пункту – це зниження в межах похибки. Однак з огляду на 10-річну ретроспективу цей показник свідчить про «застій» у боротьбі з корупцією. І це – всупереч низці позитивних змін, які посилили антикорупційну екосистему. Головна причина просідання балів полягає в тому, що багато важливих антикорупційних завдань на паузі або навіть регресують [1].

Загалом у світі корупція виступає глобальною проблемою, що загрожує правопорядку, порушує устої демократії та права людини, сприяє поглибленню соціальної несправедливості. У різних країнах світу корупція є однією з провідних проблем, яка потребує негайного вирішення. Оскільки, саме злочини, що виникають у сфері корупції досить негативно впливають на стан економіки в країні [2, с. 184].

Підвищення рівня запобігання корупційній злочинності у сфері економіки є також актуальним і для України. При цьому вирішення цієї проблеми знаходиться у площині формування ефективної державної антикорупційної політики. Питання корупційної злочинності, тіньової економіки, а також окремі аспекти формування антикорупційної політики досліджували такі вчені: О. І. Барановський, П. І. Гаман, В. В. Пацкан, В. А. Предборський, С. В. П'ясецька-Устич, В. Я. Тацій, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. Проте існує про-

блема недостатньої дослідженості питання запобігання корупційній злочинності у сфері економіки, і зокрема, стосовно шляхів формування відповідної антикорупційної політики.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження шляхів формування державної антикорупційної політики для запобігання корупційній злочинності у сфері економіки.

Результати дослідження. Запобігання злочинності у сфері економіки, як і злочинності загалом, – це винятково складна багаторівнева та різнопрофільна суспільна діяльність, яка має здійснюватися через системне застосування запобіжних заходів різного змісту та характеру, що мають єдине спрямування щодо перешкоджання дії детермінантів цього виду злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх [3, с. 170].

Організовані злочинні угруповання в сфері економіки характеризуються високим ступенем згуртованості кримінальних осіб у межах регіону, країни з розподілом на ієрархічні рівні, з виділенням лідерів, які не беруть участі у конкретних злочинах, а здійснюють організаторські, управлінські, ідеологічні функції, тісно пов'язані з корупцією. Вони втягують в економічну злочинність державних чиновників, у тому числі працівників правоохоронних органів, для прикриття їх злочинної діяльності та усунення конкурентів по бізнесу. Спонукальними мотивами до заняття злочинною діяльністю у сфері економіки є користь, жадоба до непомірного збагачення, володіння престижними речами, недоступними для пересічних громадян, зайняття високого становища у владних та інших структурах. В організованих злочинних угрупованнях значна частина незаконно здобутих коштів перерозподіляється у вигляді хабарів «потрібним людям». Відбувається зрощування економічних злочинців з представниками загальнокримінальної злочинності, з одного боку, і тіньовою економікою – з другого [4, с. 248–249].

При цьому тіньова економіка породжує інше антисоціальне явище – корупцію. Взаємопроникнення, переплетення корупції та тіньової економіки є не тільки головною перешкодою для сталого соціально-економічного розвитку суспільства, а й знижує довіру громадян і бізнесу до публічної влади. Тіньова економіка створює фінансову базу корупції, а корупція в усіх її формах виступає інструментом поширення та укорінення тіньової економіки [5, с. 5].

За попередніми розрахунками Мінекономіки рівень тіньової економіки у січні-вересні 2021 року становив 31 % від обсягу офіційного ВВП, що на 1 в. п. менше за показник відповідного періоду 2020 року. До чинників, що стримують процеси детінізації економіки в Україні відносять: низький рівень захисту прав власності; недостатній рівень захисту інтелектуальної власності; низький рівень ліквідності фондового ринку, захисту прав інвесторів поряд із недостатньою спроможністю регулятора протидіяти зловживанням на ринку; недосконалість судової системи країни (основними вадами якої експерти визначають недостатню ефективність гілок судової системи), як наслідок, низький рівень довіри суспільства та інвесторів до неї; високий рівень корупції в країні [6, с. 2, 13–14].

Україна як Держава-учасниця Конвенції ООН проти корупції зобов'язана на виконання її вимог розробляти й здійснювати (проводити) ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й невідкупності, прозорості й відповідальності. При цьому Національне агентство з питань запобігання корупції є тим органом, який забезпечує формування та координацію антикорупційної політики в Україні, та з цією метою, зокрема, розробляє із залученням громадськості проекти Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснює моніторинг, координацію та оцінку ефективності виконання Антикорупційної стратегії [7].

Проблема формування та реалізації національної антикорупційної політики також нерозривно пов'язана з тенденціями та основними чинниками розвитку державотворення, власне розбудовою системи державного управління, формалізацією комплексу загроз становленню української держави. Формування нової моделі національної антикорупційної стратегії потребує поєднання загальних процесів оптимізації діяльності органів влади, удосконалення інституту державної служби, служби в органах місцевого самоврядування та

спеціалізованої службової діяльності працівників органів влади, формування нової політики протидії корупції в умовах розвитку політичної системи України, раціоналізації діяльності спеціальних органів управління у сфері протидії корупції на основі аналізу ефективного міжнародного досвіду [8, с. 155].

Для запобігання корупційній злочинності у сфері економіки важливим є також розроблення дієвих антикорупційних програм з акцентуванням на інформаційно-роз'яснювальній роботі щодо антикорупційної політики держави. Зокрема, в Антикорупційній програмі Міністерства економіки України на 2021–2023 роки вказується, що навчальна та інформаційно-роз'яснювальна робота антикорупційного спрямування в міністерстві здійснюється шляхом проведення навчальних цільових занять, надання роз'яснень, консультацій, методичної допомоги, розміщення законодавчих, нормативно-правових, розпорядчих, методичних та навчальних матеріалів на офіційному веб-сайті Мінекономіки [9].

Запобігання корупції в Україні, крім наявності відповідної політичної волі, вимагає належного законодавчого забезпечення, формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, використання відповідних заходів щодо запобігання корупції. Реалізувати наведені завдання покликане сучасне вдосконалення методологічної основи національної антикорупційної політики, ключову роль у межах якої відіграють принципи та зміст самої політики. Саме тому в науці публічного управління та адміністрування варто акцентувати увагу на таких напрямках: 1) системність напрацювання та реалізації національної антикорупційної політики; 2) розробка державних програм підтримки діяльності недержавних структур для підвищення участі населення у протидії корупції; 3) розвиток нормативної бази щодо політичних, економічних, соціальних, організаційно-управлінських проблем попередження корупції й корупційних правопорушень. Особливу увагу слід приділити подальшому науково-теоретичному обґрунтуванню шляхів формування та реалізації дієвої антикорупційної політики України на основі врахування національних особливостей та кращого зарубіжного досвіду, формулюванню висновків, спрямованих на розвиток теорії державного управління, і розробці на цій основі рекомендацій та пропозицій з удосконалення теоретико-організаційних аспектів щодо організації системної протидії корупційним проявам в Україні [10].

При цьому запобігання корупційної злочинності як науково обґрунтована і спланована діяльність має здійснюватися на основі відповідних концептуальних засад, які могли б забезпечити єдність та послідовність виконуваної запобіжної діяльності. Така вимога прямо визначається ідеологічною функцією запобігання корупційній злочинності у зв'язку з необхідністю нагального впорядкування суспільних відносин у напрямку нейтралізації криміногенних факторів корупції в усіх сферах суспільного життя. Це, у свою чергу, актуалізує питання принципів та інших основоположних підвалин запобіжної діяльності відносно корупційної злочинності [13, с. 241].

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що до основних шляхів формування антикорупційної політики для запобігання корупційній злочинності у сфері економіки можна віднести: удосконалення законодавчого забезпечення антикорупційної діяльності, зокрема, прийняття Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2022–2026 роки» та затвердження відповідної Антикорупційної стратегії з відображенням проблем запобігання корупційній злочинності у сфері економіки; забезпечення ефективного моніторингу та аналізу стану виконання Антикорупційної стратегії відповідно до розроблених індикаторів, підвищення рівня оцінки одержаних результатів; удосконалення заходів інформаційно-роз'яснювального характеру щодо консолідації зусиль суспільства в питаннях протидії корупції, і зокрема, в частині реалізації правових норм Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів, тобто фізичних осіб, які за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції – 2021. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-sprujnyattya-koruptsiyi-2021/> (дата звернення: 12.05.2022 р.).
2. Бухтіарова А. Г., Купка Ю. М. Аналіз міжнародного досвіду боротьби з корупцією. *Інноваційна економіка*. 2018. № 3–4. С. 184–188. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/284> (дата звернення: 12.05.2022 р.).
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.
4. Кримінологія : підручник для студентів вищих навч. закладів / О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін.; За заг. ред. О. М. Джужа. К. : Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
5. Пацкан В. В. Інституціональні основи антикорупційної політики як складової детінізації економіки. *Економіка та держава*. 2021. № 3. С. 4–13. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2021/3.pdf (дата звернення: 12.05.2022 р.).
6. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у січні-вересні 2021 року. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a76533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення: 12.05.2022 р.).
7. Антикорупційна політика. URL: https://nazk.gov.ua/uk/antykoru_ptsijna-polityka/ (дата звернення: 12.05.2022 р.).
8. Прокопів Б. Стан та шляхи вдосконалення реалізації антикорупційної політики України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Випуск 1 (17). С. 152–156. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/633/623> (дата звернення: 12.05.2022 р.).
9. Антикорупційна програма Міністерства економіки України на 2021–2023 роки: затверджено наказом Міністерства економіки України від 10 грудня 2021 року № 1050. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 12.05.2022 р.).
10. Новак А. М. Принципи формування національної антикорупційної політики. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2017. Вип. 1 (17). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01\(17\)/5.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01(17)/5.pdf) (дата звернення: 12.05.2022 р.).
11. Проект Закону про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки від 21.09.2020 р. № 4135. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007 (дата звернення: 12.05.2022 р.).
12. Антикорупційна стратегія пропонує чіткі заходи для зростання економіки України. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/antykorupsiijna-strategiyaproponuye-chitki-zahody-dlya-zrostannya-ekonomiky-ukrayiny-golova-nazk-v-interv-yu-dio-nv/> (дата звернення: 12.05.2022 р.).
13. Шило С. Кримінологічні напрями запобігання корупції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 237–242. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/41.pdf> (дата звернення: 12.05.2022 р.).

